

РОЗДІЛ ІХ. ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

УДК 347.77.028

DOI <https://doi.org/10.26661/2786-5649-2025-3-19>

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

ДЕЯКІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ НАУКИ, ТЕХНОЛОГІЙ І ПРАВА В ЕПОХУ ПОСТМОДЕРНУ

Булат Є. А.

доктор юридичних наук, старший дослідник,
провідний науковий співробітник відділу приватноправових досліджень
Інститут правотворчості та науково-правових експертиз
Національної академії наук України
вул. Пулипа Орлика, 3, Київ, Україна
orcid.org/0000-0002-1143-909X
aasdbulat@gmail.com

Шевчишин О. І.

доктор філософії у галузі права (PhD),
науковий співробітник відділу приватноправових досліджень
Інститут правотворчості та науково-правових експертиз
Національної академії наук України
вул. Пулипа Орлика, 3, Київ, Україна
orcid.org/0000-0002-8678-0719
oksanakushev@gmail.com

Ключові слова: парадигма,
постмодерн, право,
наратива, наукове пізнання,
сучасна культура, нові
технології.

У статті розглянуті зміни, які відбуваються в епоху постмодерну і стосуються галузі науки, нових технологій і права. Наголошено, що постмодерн сьогодні перебуває у фокусі суспільного, наукового, правового, технологічного й культурологічного інтересу, зумовлюючи необхідність переосмислення знань, істини та реальності. Епоха постмодерну стимулює і зумовлює розвиток новітніх технологій, визначивши особливості їх сприйняття та застосування і які, у цьому контексті, постають не лише як інструментальні засоби, а як культурні феномени, що формують нові способи комунікації, ідентичності та соціальної взаємодії. Відзначено, що постмодерн закликає до переосмислення меж між «природним» та «штучним»: формуються нові антропологічні і соціальні моделі, у яких технології можуть виступати співтворцями реальності.

Досягнення у сфері науки постмодерн інтерпретує на свої моделі, сприяє легітимації новітніх напрямів, що зближають його із природознавством, зм'якшують і ретушують такі властивості як підкреслений естетизм, видовищність і декоративність. Водночас, у правовій площині постмодерн трансформує уявлення про норми, інтерпретацію та легітимацію права: воно розглядається як відкритий, поліфонічний і контекстуально обумовлений дискурс, що втрачає ознаки замкненої нормативної системи та набуває характеристик динамічності й семіотичної відкритості. Визначено, що постмодерн виступає проти універсалізму на користь відносності, релятивізації «вимог істини», що виключає можливість визнання будь-яких універсальних людських прав.

Визначено, що постмодерн формує нову культурно-правову парадигму, у якій наука, нові технології та право постають взаємопов'язаними елементами постіндустріальної соціальної реальності. По суті,

постмодерн виступає своєрідною методологією, що не лише змінює теоретико-методологічні засади наукового пізнання, але й формує нову універсальність у суспільстві, науці, нових технологіях і праві.

SOME ASPECTS OF THE DEVELOPMENT OF SCIENCE, TECHNOLOGY AND LAW IN THE POSTMODERN ERA

Bulat Ye. A.

*Doctor of Science of Law, Senior Researcher,
Leading Researcher at the Department of Private Law Research
Institute of Lawmaking and Scientific-Legal Expertises
of National Academy of Sciences of Ukraine
Pylypa Orlyka str., 3, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0000-0002-1143-909X
aasdbulat@gmail.com*

Shevchyshyn O. I.

*Doctor of Philosophy in Law,
Acting Research Fellow at the Department of Private Law Research
Institute of Lawmaking and Scientific-Legal Expertises
of National Academy of Sciences of Ukraine
Pylypa Orlyka str., 3, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0000-0002-8678-0719
oksanakushev@gmail.com*

Key words: *paradigm,
postmodern, law, narrative,
scientific knowledge, modern
culture, new technologies.*

The article examines the changes taking place in the postmodern era in the fields of science, new technologies, and law. It is emphasized that postmodern today lies at the center of social, scientific, legal, technological, and cultural interest, necessitating a rethinking of knowledge, truth, and reality. The postmodern era stimulates and determines the development of cutting-edge technologies, shaping their perception and application. In this context, technologies appear not only as instrumental tools but also as cultural phenomena that form new modes of communication, identity and social interaction. It is noted that postmodern calls for rethinking the boundaries between the “natural” and the “artificial”, leading to the formation of new anthropological and social models in which technologies may act as co-creators of reality.

Postmodern interprets scientific achievements through its own models, contributes to the legitimization of new directions that bring it closer to natural sciences, and softens such features as pronounced aestheticism, spectacle and decorativeness. At the same time, in the legal sphere, postmodern transforms the understanding of norms, interpretation and legitimation of law: it is defined as an open, polyphonic, and contextually conditioned discourse that loses the characteristics of a closed normative system and acquires features of dynamism and semiotic openness. It is defined that postmodern stands against universalism in favor of relativity and the relativization of “truth claims”, which excludes the possibility of recognizing any universal human rights.

It is determined that postmodern forms a new cultural and legal paradigm in which science, new technologies, and law appear as interconnected elements of post-industrial social reality. Thus, postmodern acts as a specific methodology that not only changes the theoretical and methodological foundations of scientific knowledge but also shapes a new universality in society, science, new technologies and law.

Вступ. Наприкінці ХХ століття людство, опираючись на наукові знання, сформувало інтегративну універсальну культуру, основними показниками якої є: індустріалізація виробництва й масове споживання; інтернаціоналізація наукових досліджень; доступна освіта; єдиний інформаційний простір і активний розвиток технологій штучного інтелекту; універсальне мистецтво з його стильовою й жанровою різноманітністю, тощо. Така універсальність у суспільстві, науці, технологіях, праві цілком природно, потребувала і єдиної системи, що відображала б нове як у культурі, так і у свідомості. Одною з важливих методологій цього нового й став постмодерн (пост, властиво, після; модерн від фр. *modern* – новітній, сучасний).

Джерела цієї культури йдуть коріннями в початок минулого століття. Ще в 1938 році В. І. Вернадський відзначав, що: «...людство своїм життям стало єдиним цілим» [1, с. 7]; в 1970 р. Е. Тоффлер відзначив, що «людство переживає нову технологічну революцію, що веде до створення надіндустріальної цивілізації» [2]. На теорію постмодерна великий вплив мали ідеї А. Шопенгауера й Ф. Ніцше; психоаналіз З. Фрейда й К. Юнга; вчення про інтуїцію А. Бергсона й Н. Лосського; теорії соціальної філософії Т. Адорно й Г. Маркузе; екзистенціалізм М. Гайдеггера, П. Сартра й А. Камю, а також Ж. Бодрійєра, В. Вельша, А. Турена, Ж.-Ф. Ліотара, В. Горбатенка, О. Бандури, А. Кучука, В. Касьяна, А. Мартинова та інших.

В межах цього дослідження автори вважають за доцільне дослідити зміни, які відбуваються в епоху постмодерна і з'ясувати як вони впливають на подальший розвиток науки, технологій і права.

Виклад основного матеріалу. Феномен постмодерну сьогодні перебуває у фокусі суспільного, наукового, правового й культурологічного інтересу, про що свідчить велика кількість публікацій у різних галузях знань: філософії, літературі, науці, праві, мистецтві, тощо. Дослідники характеризують постмодерн таким чином: «...загальний умонастрій, що несе на собі печать розчарування в ідеалах і цінностях Відродження й Просвіти; ці ідеали більше не надихають світ» [3]; «...парадигма сучасної культури... нова методологія наукового й соціального пізнання» [4]; «...об'єктивна характеристика сучасного стану культури в цілому; ...стан радикальної плюральності» [5, с. 15].

Разом з тим, і це слід підкреслити, постмодерн як феномен має досить широкий спектр оцінок: від визнання його як «частини сучасної культури» до повного неприйняття – «вірус, що розкладає сучасну культуру» – і очікування, що ця випад-

кова проблематика скоро себе вичерпає. Проблема ж полягає в тому, чи є дійсно постмодерн новою формою культури або це всього лише деяке перехідне явище, а реальне «нове мислення» ще попереду, і контури його впливу розмиті й важко помітні. Такій негативній оцінці постмодерна сприяє і його очевидна обмеженість, наприклад, неможливість у його рамках розвивати фундаментальні науки. Разом з тим, якщо не рахувати соціум й мистецтво, де постмодерн прижився вже давно, саме наука дає йому деяку легітимність. Поява таких нових дисциплін, як теорія дисипативних структур і самоорганізації, синергетика, теорія катастроф, теорія хаосу, у яких використовуються категорії самоорганізації, необоротності, нелінійності, ймовірності, багатофункціональності та інших показує, що в рамках постмодернових теорій, принаймні, якісно, можна пояснити деякі особливості виникнення й руйнування складноорганізованих і глобально-екологічних систем: від виникнення цунамі й страйків у суспільстві до аварій і катастроф складних технічних систем.

На думку багатьох учених (Ж. Делеза, Ф. Гваттарі, Д. Белла, Д. Рисмена, О. Тоффлера, А. Мартинова та інших), починаючи із середини минулого століття, найбільш розвинені країни вступили в якісно нову стадію соціального розвитку, названу ними постіндустріальним або інформаційним суспільством; відмінною рисою цього суспільства є визначальна роль інформаційних технологій, побудова глобальних інформаційних мереж, створення технологій віртуальної реальності. Усе це разом докорінно змінило життя суспільства, ускладнивши й трансформували світ так, що осмислити його в рамках класичних наукових підходів стало практично неможливо [6].

Епоха постмодерну стимулює і зумовлює розвиток новітніх технологій, визначивши особливості їх сприйняття та застосування які, у цьому контексті, постають не лише як інструментальні засоби, а як феномени культури, що формують нові способи комунікації, ідентичності та соціальної взаємодії. Постмодерн закликає до переосмислення меж між «природним» та «штучним»: формуються нові антропологічні і соціальні моделі, у яких технології виступають співтворцями реальності.

З одного боку, це відкриває можливості для виникнення інноваційних технологічних рішень, що відповідають динаміці глобалізованого світу. З іншого боку, вони породжують ризик фрагментації знання та девальвації ідеї технологічної об'єктивності, що ускладнює формування єдиних стандартів і регулятивних механізмів у сфері технологій.

Основні характеристики сучасного суспільства – хаос, абсурд, плюралізм культур, нові технології – вимагають нестандартного парадоксаль-

ного мислення. Особливо популярне поняття «віртуальна реальність». Досить складно для розуміння, але в теорії постмодерна це звичайний прийом – якщо абсурд одержує ім'я, то він, начебто, наділяється здоровим глуздом. Такі парадокси взагалі характерні для постмодерна.

Так, наприкінці XX століття в його рамках створене оригінальне трактування суспільства: культура (включаючи технології, науку, мистецтво) розглядається як якась система знаків. Звідси основні гасла: «світ як текст» і «ніщо не існує поза текстом» (одним з прикладів є Інтернет). Вся реальність світу в цьому випадку мислиться як текст, як дискурс (спосіб вербального освоєння світу, визначений тією або іншою соціокультурною традицією) [7, с. 69].

Постмодерну як «новому мисленню» взагалі властиві нетрадиційні особливості:

- пошук універсальної мови;
- зближення й зрощування різних наукових напрямків;
- анархізм стилів; стильовий плюралізм [3; 8, с. 74];
- комбінація класичних і модернових принципів: для класичних наукових теорій властивий пошук універсальних законів (монізм); для постмодерна – полістилізм, плюралізм принципів;
- постмодерн не розрізняє строгу наукову теорію й художній вимисел; головна його форма існування – естетична, розум (наука, технології) замінюється естетичною причетністю: у рамках естетичного мислення краще зрозуміла реальність, естетичні закони краще пояснюють світ, який втратив системність і гармонійність і є полем для хаотичної взаємодії випадковостей [9];

Квінтесенцією сучасних технологій постмодерна є Інтернет і створення штучного інтелекту – потужних ідеолого-економічних формацій з особливою філософсько-світоглядною й антропологічною специфікою. В Інтернеті увесь світ перетворюється в текст, а інформація відривається від ситуацій, у яких вона була породжена, і знеособлюється, що приводить до деструкції свідомості суб'єкта, руйнує здатність до понятійної роботи, породжує хаотизм і кліповість.

Останнім часом наука владно заявила про себе як про силу, що претендує на виняткову, а в ряді позицій і на єдину роль у розвитку цивілізації. Кращим доказом є домінуюча роль науки у світовій політиці й економіці держав, наукові й технократичні досягнення, які є сьогодні найбільш значимими. Втім, питання досить риторичне й контури розвитку майбутньої цивілізації (у тому числі й майбутнє самої науки) досить розпливчасті.

Постмодерн не довіряє ефективності універсальних законів науки, не вірить в одну істину,

віддає перевагу синергізму і в цілому піддає ревізії картезіансько-ньютонівсько-кантіанську модель одержання знань. Постмодерн виходить із передумови «культурного тексту», поза яким або нічого не може бути, або зв'язок з дійсністю досить ілюзорний. У такій моделі межі між уявленнями й об'єктами стираються, істина втрачає статус визначеності й скінченності, відмінність між істиною й помилкою практично зникає. У світі постмодерна знання не містить образів реального світу, що веде до трансформації традиційного розуміння науки; наукове знання підмінюється знанням повсякденним; особливе місце займає «нарратива» – тип розповіді, що задає параметри наукових дискурсів і визначає правила й способи ідентифікації об'єктів [10, с. 74, 75]. Постмодерн впливає на розвиток сучасної науки, заперечення абсолютності наукового знання та утвердження ідеї його релятивності, залежності від соціального, культурного й історичного контексту стає наслідком такого впливу що, водночас, сприяє відходу від уявлення про науку як універсальний та єдиний шлях пізнання істини. Крім того, постмодерн поставив під сумнів ідею наукового прогресу як лінійного та безперервного процесу. Замість цього визнається множинність інтерпретацій і відносність результатів, які отримують за допомогою досліджень. Відтоді наукове знання стає соціально зумовленим і, навіть, політично визначеним.

З одного боку, такі реалії розширюють межі наукового пізнання та сприяють критичному осмисленню ролі науки. З іншого, вони призводять до підриву авторитету науки як сфери, здатної створювати фундаментальні, достовірні та практично значущі знання.

У цілому відношення постмодерна до науки можна звести до наступних тез:

- у рамках постмодерна руйнуються непорушні наукові теорії, відбувається перехід від лінійного детерміністичного сприйняття до більш складного нелінійного й імовірнісного;
- постмодерн припускає в науці перехід від монологічного концептуалізму до мультипарадигмального способу побудови теорій, що набувають відкритий синергетичний характер; припускає зміну способу мислення, перехід від лінійного до «нелінійного мислення»;
- у рамках постмодерна створюється нова науково-освітня стратегія (досить указати на досягнення й потужність впливу на культуру Інтернету й штучного інтелекту); разом з тим постмодерн сприяє спаду інтересу до фундаментальних наук, особливо до природознавства, яке зі своїми детерміністськими законами не зовсім вміщується в парадигми нового «нелінійного мислення» [11, с. 69].

Досягнення нових напрямків у науці постмодерн інтерпретує на свої моделі, вони надають йому деяку легітимність, зближують його із природознавством, зм'якшують і ретушують такі негативні властивості як анархізм, підкреслений естетизм, видовищність і декоративність. Тому, із нових наукових знань запозичується цілий ряд понять (флуктуації, когерентності, біфуркації, нестійкості, хаосу, необоротності), утворюючи тим самим нову наукову мову, нову «модель світу» і, врешті-решт, нове «нелінійне мислення».

Загалом постмодерн, який у цілому негативно й обережно відноситься до фундаментальних наук, змушений все-таки використовувати їх результати не тільки для своєї легалізації як виразника «нового мислення» суспільства, але і як, і це особливо показово, для доказу свого існування. Без зв'язку з наукою це питання стає досить проблематичним. Тому він усіляко стимулює інтерес до міждисциплінарних досліджень і, насамперед, до доказу спільності між наукою й естетикою. Прикладом може служити феномен естетизації філософії, науки й політики; теорія невизначеності В. Гейзенберга, наукове програмування, закони термодинаміки (особливо другий закон і теорія ентропії), відкриття ролі ДНК у передачі спадкоємної інформації, досягнення в галузі кібернетики, що призвело до створення глобальних інформаційних систем, штучного інтелекту [11, с. 70].

Разом з тим, наука не поспішає визнавати особливу роль постмодерну в сучасній культурі. Незалежний і синергетичний характер науки, її багатолітність і конфігуративність, здатність як би «автономно» від природного ходу речей (насамперед від епохи й соціального устрою суспільства) творити нові сутності й реалії дозволяють їй зберегти особливий статус самостійності. У будь-яких моделях постмодерну наука здатна не тільки зберегти незалежність, але й одержати новий імпульс розвитку. Для цього в цілому потрібно: забезпечити реінтерпретацію першооснов наукових знань; зберегти історичну спадкоємність; забезпечити умови для нових прозрінь, визнаних де-факто наукою й де-юре суспільством.

Як культурно-філософський феномен, постмодерн не лише змінює уявлення про знання, істину та реальність, але й чинить суттєвий вплив на право, трансформуючи формування, інтерпре-

тацію та легітимацію правових норм. У межах цього феномену право перестає розглядатися як замкнена й об'єктивно детермінована система; натомість воно постає як відкритий і контекстуально обумовлений дискурс, у якому сутність формується у взаємодії суб'єкта та соціокультурного середовища. Правова реальність також зазнає радикальної релятивізації: вона втрачає статус замкненої нормативної системи та набуває ознак динамічності, флуктуаційності, семіотичної відкритості. Правова реальність продукує такі явища, як динамізм, мінливість, брак рівноваги, залежність від суб'єктивного сприйняття.

О. О. Бандура підкреслює, що постмодерн виступає проти універсалізму на користь відносності, релятивізації «вимог істини». Це виключає можливість будь-яких універсальних домагань щодо людських прав. У стані постмодерну неможливо довести, що індивіди мають якісь основні права незалежно від їхньої національності або географії. Тому у них ставиться під сумнів існування будь-якої «принципової нормативної бази» твердження про те, що людські права взагалі існують [12, с. 252].

Недовіра до фундаментальних істин вимагає від постмодерну відмови від ідеї, що людські істоти мають певні права просто через те, що вони є людьми. Р. Гаєте відзначає, що: «перспектива постмодерну допускає, що людські права не є ані виразом універсальної істини, ані її запереченням і що суб'єкт вважає свої справжні вимоги єдиними локальними чинниками в грі, до якої він вступає, коли формулює його/її ставлення до влади у термінах основних прав» [13, с. 168].

Висновки з даного дослідження. Панування епохи постмодерну призвело сьогодні не тільки до змін у сприйнятті картини світу, але і спричинило фундаментальні наслідки для різноманітних аспектів людського буття. Постмодерн прагне переосмислити сталі і традиційні уявлення про істину і знання, натомість, віддаючи перевагу локальним, конкретним наративам. Постмодерн розмиває межі між популярною і високою культурою, змішує жанри і стилі, призводить до значних змін у традиційних уявленнях. Вбачається, що постмодерн формує нову культурно-правову парадигму, у якій наука, технології та право постають взаємопов'язаними елементами постіндустріальної соціальної реальності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Цебро О. В. Вчення В. І. Вернадського про ноосферу як база для інноваційного забезпечення екологічного розвитку регіонів (ноорегіонів). Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Т. 28 (67). № 1, 2017. С. 5–10. URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://www.econ.vernadskyjournals.in.ua/journals/2017/28_67_1/4.pdf (дата звернення: 08.08.2025).

2. Касьян В. І. Надіндустріальна цивілізація і сьогоденні реалії. URL: <http://www.info-library.com.ua/books-text-11456.html> (дата звернення: 11.08.2025).
3. Характерні риси постмодернізму. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/culture/30379/> (дата звернення: 15.08.2025).
4. Зашкільняк Л. О. Постмодернізм в історичній науці. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Postmodernizm_istorychnij (дата звернення: 18.08.2025).
5. Вельш В. Наш постмодерний модерн. / пер. з нім. А. Л. Богачова, М. Д. Култаєвої, Л. А. Ситніченко. Київ. 2004. 328 с.
6. Мартинов А. Ю. Постіндустріальне суспільство. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Postindustrialne_suspilstvo (дата звернення: 14.08.2025).
7. Станіслав О. В. Ключові принципи постмодернізму як світоглядне поле французької культури другої половини ХХ століття. № 1 (2017): *Науковий вісник ХДУ: Серія Перекладознавство та міжкультурна комунікація*. С. 68–71.
8. Ковач-Петрушенко А. Кінець постмодернізму як свідчення початку метамодернізму. *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії*. 2023. Вип. 48. С. 71–78.
9. Кіченко О. С. Постмодернізм у творчій системі ХХ століття (проблема витоків і їх інтерпретації). URL: <https://studentam.net.ua/content/view/8471/97/> (дата звернення: 15.08.2025).
10. Фокшей Д. Наратологія Ж.-Ф. Ліотара як методологія інтерпретації мережевого суспільства. *Вісник Львівського університету. Серія філософські науки*. 2016. Вип. 18. С. 73–81.
11. Булат Є. А. Дирда В. І. Правові і філософські аспекти наукових відкриттів : монографія. Дніпропетровськ: Герда, 2015. 164 с.
12. Бандура О. О. *Філософія права* доби постмодерну: людина та її права. Проблеми філософії права. 2005. Т. III. № 1–2. С. 250–255.
13. Gaete R. Postmodernism and Human Rights: Some Insidious Questions // *Law and Critique*. V. 2. Part 2 (1991). P. 149–170.

REFERENCES

1. Tsebro, O. V. (2017). Vchennia V. I. Vernadskoho pro noosferu yak baza dlia innovatsiinoho zabezpechennia ekolohichnoho rozvytku rehioniv (noorehioniv) [V. I. Vernadsky's doctrine of the noosphere as a basis for innovative support of ecological development of regions (nooregions)]. *Scientific Notes of V. I. Vernadsky Taurida National University*, 28 (67) (1), 5–10. https://www.econ.vernadskyjournals.in.ua/journals/2017/28_67_1/4.pdf. [in Ukrainian].
2. Kasian, V. I. Nadinustrialna tsyvilizatsiia i sohodenni realii [Post-industrial civilization and present realities]. <http://www.info-library.com.ua/books-text-11456.html>. [in Ukrainian].
3. Kharakterni rysy postmodernizmu [Characteristic features of postmodernism]. <https://osvita.ua/vnz/reports/culture/30379/>. [in Ukrainian].
4. Zashkilniak, L. O. Postmodernizm v istorychnii nautsi [Postmodernism in historical science] August 18, 2025, http://www.history.org.ua/?termin=Postmodernizm_istorychnij. [in Ukrainian].
5. Welsch, W. (2004). Nash postmodernyi modern [Our postmodern modern] (A. L. Bohachov, M. D. Kul-taieva, & L. A. Sytnichenko, Trans.). Kyiv. [in Ukrainian].
6. Martynov, A. Yu. Postindustrialne suspilstvo [Post-industrial society]. August 26, 2025. http://www.history.org.ua/?termin=Postindustrialne_suspilstvo. [in Ukrainian].
7. Stanislav, O. V. (2017). Kliuchovi pryntsyipy postmodernizmu yak svitohliadne pole frantsuzkoi kultury druhoi polovyny XX stolittia [Key principles of postmodernism as a worldview field of French culture of the second half of the 20th century]. *Scientific Bulletin of Kherson State University: Series Translation Studies and Intercultural Communication*, (1), 68–71. [in Ukrainian].
8. Kovach-Petrushenko, A. (2023). Kinets postmodernizmu yak svidchennia pochatku metamodernizmu \ [The end of postmodernism as evidence of the beginning of metamodernism]. *Visnyk of Lviv University. Series of Philosophical and Political Studies*, (48), 71–78. [in Ukrainian].
9. Kichenko, O. S. Postmodernizm u tvorchii systemi XX stolittia (problema vytokiv i yikh interpretatsii) [Postmodernism in the creative system of the 20th century (the problem of origins and their interpretations)]. Retrieved from <https://studentam.net.ua/content/view/8471/97/>. [in Ukrainian].
10. Fokshei, D. (2016). Naratolohiia Zh.-F. Liotara yak metodolohiia interpretatsii merezhevoho suspilstva [Narratology of J.-F. Lyotard as a methodology for interpreting the network society]. *Visnyk of Lviv University. Series of Philosophical Sciences*, (18), 73–81. [in Ukrainian].
11. Bulat, Ye. A., & Dyrda, V. I. (2015). Pravovi i filosofski aspekty naukovykh vidkryttiv: Monohrafiia [Legal and philosophical aspects of scientific discoveries: A monograph]. Dnipropetrovsk: Herda. [in Ukrainian].

12. Bandura, O. O. (2005). *Filosofia prava doby postmodernu: liudyna ta yii prava* [Philosophy of law in the postmodern era: Human and their rights]. *Problems of Philosophy of Law*, 3(1–2), 250–255. [in Ukrainian].
13. Gaete, R. (1991). Postmodernism and human rights: Some insidious questions. *Law and Critique*, 2 (2), 149–170.

Дата першого надходження рукопису до видання: 23.08.2025
Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 17.09.2025
Дата публікації: 30.09.2025